

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sifre Ḳodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Sefer Be-reshit

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 596 [1836 oder 1837]

הל חלשיו

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-8807

חרגום אשכנוי

וישלח לדלה

ואני מתי מספר ונאספו עלי
והכונני ונשמדתי אני וביתי:
(לא) ויאמרו הכזונה יעשה את-
אחורינו:
לה (א) ויאמר אלהים אל-יעקב
קום ערה בית-א ושב-שם ועשה

אונד פריזי. אך אבער האבע
וועניג ליטע, ווען זיא זיך אי
בער מיך פערזאממעלן, זא
קעננען זיא מיך שלאנען; אל
זא קאן איך מיט מיינעם הויזע
פערטילגט ווערדען. (לא) זיא
שפ-אנען: זאללער אונזערע
שוועסטער וויא איינע הורע
האלטען?

לה (א) גאטט שפראך צו
יעקב: מאכע דך

שם

אויף, געהע הינויף נאך בית אל, בלויבע דא, אונד מאכע דאזעלכסט איינען אלטאר

חרגום אונקלוס

ד ש י

ובפרינאה ואנא עם דמנין ויחבנשוני עלי
וימחונני ואשתי יאנא ואנש ביתי (לא) ויאמרו
הכנפקת ברא יתעביד יח אחתנא:

מתי מספר. אנשי מועטי: (לא) הכזוני.
הפקר: את אחותנו. ית אחתנא:
לה (א) קיס עליה. לפי שאזרת נדך
נעשת ונאה לך זאת מנתך:

לה (א) ויאמר יי ליעקב קום סק לבית אל ותיב תמן ועביד תמן מדבחה
לאלה

ב א ו ר

בישב הארץ להתעבני ולמאוס בי כמו שימאס אדם בדבר המנאיז עב"ל: מתי מספר, אנשים
מועטיס שיכולין לספרם בנקל, מתי, פי' אנשים, זכולל זכרים ונקבות, ושראו מתה, ולא
נמלא היחיד ממנו: ונאספו עלי, ואם יתאספו עלי יכולים להכות אותי ואז נשמדתי אני
וביתי: (לא) ויאמרו, שמעון ולוי: הכזונה יעשה, העושה את אחותנו, כ"ה פשוטו של מקרא,
וכן פי' הראב"ע, וכן מתורגם בל"א, והי' לפ"ו יעשה פעל זולא, ואחותנו היא הנעשה,
אלא א"ת הכנפקת ברא יתעביד ית אחתנא, תרגם יעשה כמו יעשה בלירי היו"ד והע"ן בקמץ
כמנהג הארמי לתרגם כל נפעל בלשון התפעל, אך בנוסחאות קדמוניות נמלא, יעביד, וא"כ
יפרש כפי' הראב"ע והאחרים האשכנזי:

לה (א) ושכ שם ועשה שם מזבח, לא ידעתי מהו ושם שם, ויתכן שזוהו לשנת שם תתלה
ואחר כן יעשה המזבח להטהר מסימאת ע"ז או מן החללים שהרגו בערין ואתם חנו
מחוץ למחנה שבעת ימים (במדבר ל"א י"ט), כי לא לוו עדיין במי חטאת ויעקב נזדהר במלוה
להטהר מרס בואו שם או שיהיה ונקומה ונעלה בית אל מוקדם במעשה ואולי לזה ושם שם
לפנות מחשבתו לדנקה באל, (הרמב"ן). מה שאמר כי ונקומה ונומר מוקדם במעשה שכוונתו
שאמר להם הסרו וגו' אחר שנקומה ונעלה וגו', איננו מכוון כי במעשה נאמר ויתנו אל יעקב
וגומר

ה מ ע מ ר

(ל) מתי מספר, הרב האנאר אמר שמתי משרש מתה מנאי ל"ה, וכן כתב הרד"ק, ויותר
נראה שהוא מעלומי העי"ן מן מות, ונקראו האנשים כן לפי שהם מיועדים למות, כמו שיאמר
בל"א (דער טטערבלייכע), ומה שהמ"ס בשו"א הנה כנר מלינו מן שישון שישון, ומן ירון ירון
וכן עיר עירים הפ"א בשו"א, גם יונתן תרגם וכבודו מתי רעב (ישעי' ה' י"ג) ויקריהוּן מיתו
בכפא, אף שהמ"ס של מתי בשו"א.

והחליטו

שם מִזְבַּח לְאֵל הַנְּרָאָה אֵלֶיךָ
 בְּבִרְחָה מִפְּנֵי עֲשׂוֹ אַחִיךָ:
 (ג) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-בְּיָתוֹ וְאֵל כָּל-
 אֲשֶׁר עִמּוֹ הִסְרוּ אֶת-אֱלֹהֵי הַנֶּכֶר
 אֲשֶׁר בְּתַכְכֶּם וְהַטְּהֵרוּ וְהַחֲלִיפוּ
 שְׂמֹלְתֵיכֶם: (ג) וּנְקוּמָה וְנַעֲלֶה
 בְּיַת-אֵל וְאֶעֱשֶׂה-שָׁם מִזְבַּח לְאֵל
 הָעֲנָה אֲתִי בַיּוֹם צָרְתִי וַיְהִי עִמָּדִי
 בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הִלְכְתִּי: (ד) וַיִּתְּנוּ
 אֶרְיַעֲקֹב אֶת כָּל-אֱלֹהֵי הַנֶּכֶר

דעם גאטטע, דער דיר ערשיע-
 נען איזט אלס דוא פאר דיניעם
 ברודער עשו פלאהעסט. (ב) דא
 שפראך יעקב צו ויינען הויזליי-
 מען, אונד צו אללען, דיא
 ביא איהם ווארען: לעגט דיא
 פֿרעמדען געטטער אב, וועל-
 כֶּע אונטער אייך זינד, רייניג-
 געט אייך, אונד וועכסעלט
 אייערע קליידער! (ג) וויר
 וואללען אונז אויפֿמאכען, אונד
 הינויף נאך בית אל געהען,
 דארט ווילל איך דעם גאטטע
 איינען אלטאר מאכען, דער
 מיך אס טאגע מיינער גאט
 ערהארט האט, אונד אויף
 דעם וועגע, וועלכען איך גע-
 גאנגען, מיט מיר געוועזען
 איזט. (ד) זיא איבערגאכען דעם יעקב אללע פֿרעמדע געטטער, דיא זיא ביא זיך
 האט-

אשר

חרגום אונקלוס

רשי

לאֱלֹהָא דִּאֲחָגְלִי עֲלֶיךָ בַּמַּעֲרָקָה מִן קָדָם
 עֲשׂוֹ אַחִיךָ: (ב) וַאֲמַר יַעֲקֹב לְאַבְשׁ בֵּיתִיהָ
 וְלִכְלֹ דִּי עַמִּיָּה אֶעְהוּ יַת טַעוּת עַמְמִיָּא דִּי בִּינִיכּוֹן וְאַדְבּוּ וְשִׁנּוּ בְּסוּחֲכוֹן: (ג) וּנְקַדְמוּ
 וְנִיסַק לְבֵית אֵל וְאַעֲבִיד תַּמּוֹן מִדְּבַחָא לְאֱלֹהָא דְקַבִּיל צְלוֹתִי בַּיּוֹמָא דְעִקְתִּי וְהוּהוּ
 מִימְרִיהָ בְּסַעְדֵי בְּאוּרְחָא דִּי אֲזַלִּית: (ד) וַיְהִיבוּ לְיַעֲקֹב יַת כָּל טַעוּת עַמְמִיָּא דִּי בִּידִיהוֹן
 וַיַּח

באור

וגומר ויטמן אחס יעקב תחת האלה אשר עם שנס, נמלא שהסירם ועמנס אלל שנס קודם
 שנסע לבית אל, ולי נראס כי וסכ שס הוא כמו הנטמה שמוכל לשנת שס ולא תירא מיושני
 הארץ שירכו להקס ממך על הריגת שנס, ועל זה נאמר אחריו ויסעו ויהי תחת אלהים וגו':
 (ב) אלהי הנכר, שיש בידכס משלל שנס, ונכר הוא מאר מענין ההכנסה והזרות והוא הפך
 ההכרה: והטתרו, שירחלו הגוף, והסליפו שמלתיכס, מהמקום הזה נלמוד שקייב כל ישראל
 כאשר

המעמר

לה (ב) והחליפו שמלתיכס, לולא יראתי לסור מדרך צו דרכו כל המפרשים, הייתי אומר
 שהסילוף שמלות לא היה בעבור הע"ז, ואף לא מסנת חללי חרב, דק שפחד יעקב
 סן ירדסוהו ולא יכירוס אנשי המקום אשר יעברו דרך שס כי עבריים המה, (לפי שהיו לבני עבר
 מלבוזים מיוחדים), ומזה הטעם נעלמו הסירו הנזמים כי גס בזה היו ניכרים, ויש זכר לדבר
 ממה שנאמר כי נזמי זהב להס כי ישמעאלים המה (שופטים ח' כ"ד) ולישמעאלים ובני ישראל

אֲשֶׁר בִּידֵם וְאֶת־הַנּוֹמִים אֲשֶׁר
 בְּאֲזִיָּהֶם וַיִּטְמֵן אֶתֶם יַעֲקֹב
 תַּחַת הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר עִם־שְׁכֵם:
 (ה) וַיִּסְעוּ וַיְהִי וַתַּחַת אֱלֹהִים עַל־
 הָעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיהֶם וְלֹא
 רָדְפוּ אַחֲרֵי בְנֵי יַעֲקֹב: (ו) וַיָּבֹא
 יַעֲקֹב לְוִזָּה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנַעַן הוּא
 בֵּית־אֵל הוּא וְכָל־הָעַם אֲשֶׁר־

האטטען, וויא אויך דען שמוק
 איז איהרען אהרען, אונד
 יעקב פער גרוב זיא אונטער
 דער לינדע, וועלכע בייא שכם
 שטאנד. (ה) זיא רייזטען אב,
 אונד איינע אנגסט פאן גאטט
 קאם איבער דיא שטערטע,
 וועלכע אום זיא הערום לאגען,
 דאס זיא יעקב'ס זאגען ניכט
 גאנצעטען. (ו) יעקב קאם
 צו לוזאן, וועלכעס אים לאנג
 דע כנען ליענט, יעטצט ביה
 אל, ער אונד אללעס פאלק,
 וועלכעס בייא איהם וואר.

עמו

תרגום אונקלוס

דא ר' ש"י

יש נידנס פסות של ע"א: (ד) האלה.
 מין אילן סיק: עם שנס. חלל שנס:
 (ה) תחת. פחד:
 ויח קדשיא די באודניהון וטמור יתהון יעקב
 תחת בויקמא די עם שכם: (ה) ונטלו והות
 דחלא מן קדם יי על עממיא די בקרוי סחרגיהון ולא רדפו בתר בני יעקב:
 (ו) ואחא יעקב ללוז די בארעא דכנען היא בית אל הוא וכל עמא די עמיה: (ז) ובנא

באור

כאשר ילך להחלל למקום קדוע להיות גופו נקי ומלבושיו נקיים. (הראב"ע): (ד) ואת
 הנומים אשר באזניהם, מפרשי הפשט לא נארו בזה מדוע פרט הכתיב הנומים והוא כזה
 להחליף כל שמלתיהם דמסתמא עשו כן, ויראה לי כדעת הראב"ע שחלוף השמלית לא היה רק
 לנקיות ולא משום ע"ז (כדעת רש"י), ולא הולכנו רק להחליפם וללבוש אחרים נקיים ולא
 לתוס ליעקב לטמנס. חלל הנומים היה מכוויד בהם ע"ז והם בכלל הסרו את אלהי הנכר
 וגו' ולכן נתנוס אליו לטמנס עם יתר הע"ז, ומלאתי כן בתרגום יב"ע, וית קדשיא דהו
 באודניהון דיתני קרתא דשנס דהו ליייר בהון דמות פיסליה, והוא מפרש באזניהם של אנשי
 שנס, ומה שאמר דמות פיסליה ולא פיסלהון, יראה שכוונתו פסל של שנס, ר"ל שזרתו
 הייתה תקוקה בנומיהם, חולי לשם ע"ז, או אפשר לאהבתם אותו ולבנדו, ואף שלא היו לפ"ז
 ע"ז, נתנוס לטמנס להכרית מארץ זכרו: האלה, אנקלוס ויב"ע תרגמו דוטמא, וכחב רני
 יונה כי כן נקרא בערבי בטס (ובל"א טערעבינטע), והוא אילן ופרי שלו גרגיר ירוק ועושין
 ממנו שמן ונקרא שמן נושם, וי"א כי הוא הנקרא בלע"ז או"למו (ובל"א חונק-בוית), (רד"ק
 בשרשים שרש אלה), והרמב"ם בפירושו למס' שביעית פ"ז משנה ה' מפרשו בל"ט בערבי
 שהוא פי' החלון לדעת יב"ע מתרגם הניבאים והירושלמי מתרגם החו ה, כמ"ש להלן (במסוק
 ח'): עם שכם, סמוך לשנס, וכ"ת יב"ע והמתרגם האשכנזי: (ה) תחת, פחד, ושראפתת

המער

אז אחד להם. (ד) ויטמו, לדרכי כפשוט, חולי עשה יעקב זאת שאם יבזו הכנענים את לאו
 ונקרו ישוב בשעת הדחק חל המקום הזה ויחפש אחר מטמונו, וגם אלהי הנכר שהיו בידם
 נראה שהיו מקלחתם מנסף ומוזהב, ולא בא עוד הלווי ולא ידבק בידך מאומה מן המרס, לכן הי'
 בדעתו להתייבש לעת הכורך. ולפירוש הזה יסכים הפעל טמן באר יבין כל משכיל. וכל זה
 כפשוט המוחלט, חלל לסי דוסי חז"ל שארו האבות את כל המלות.

וישלח לה

עמו: (ז) ויבן שם מזבחה ויקרא למקום אל בית אל כי שם נגלו אליו האלהים בביתו מפני אחיו: (ח) ותמת דברה מינקת

תרגום אשכנזי רסו
(ז) דאועלכסט בויעטע ער איינען אלטאר, אונד נאנטע דען ארט: גאטט צו בית אל! דען דאועלכסט האבען זיך איהם דיא געטטליכען וועזען אפגעענבארט, אלס ער פארזיינעם ברודער פלאה. (ח) דבורה, דיא צאמטע דער רבקה, ר ש י

תרגום אונקלוס

חמן מדבחה וקרא לאתרא אל בית אל ארי חמן איתגלו ליה מלאכיא דיי במערקיה מן קדם אחוהי: (ח) ומיתת דבורה מינקת דרבקה

(ז) אל בית אל. הקדוש צדק הוא בנית אל גילוי שכינתו בנית אל יש מינה חסרה ב"ת המשמעת בראשה כמו הנה בית מכיר בן עמיאל (שמואל ב' ט') כמו בנית מכיר. בית אביך כמו בנית אביך: נגלו אליו האלהים. במקומות הרבה יש עם אלהות ואלהות בלשון רבים כמו אדוניוסף (בראשית ל"ט) וכמו אס בעליו עמו (שמות כ"ג) ולא נאמר בעלו וכן אלהות שהוא לשון שופט ומרות וזכר בל' רבים אבל אחד מכל שאר השמות לא חמלא בלשון רבים: (ח) ותמת דבורה. מה ענין דבורה בנית יעקב אלא לפי שאמרה

ב א ו ר

והשם חתה, והראוי חתה נמלס שמלה שפחה, ולכנדות שתי חו"ן חסרו הא' והכליעוה בדגש הב', והתי"ו שני במלת חתה היא במקום ה"א הנקבה שחשונה בסמיכות לתי"ו כמו שאלת, שפחת שרי (לעיל י"ו ח'): (ז) ויקרא למקום, שחן לזו שהקים מלכה שם בבאו מנית אביו, אל בית אל, כי מתחלה נקראת שם העיר בית אל, ואולם לזו שם העיר לראשונה, אבל עכשו קרא שם המקום בית אל שחן לעיר אשר חלס שם, אל בית אל, לפי שעד עתה הוא היה בעזרו. (הראש"ס): אל בית אל, הקב"ה בנית אל גילוי שכינתו בנית אל יש מינה חסרה ב"ת המשמעת בראשה כמו הנה הוא בית מכיר בן עמיאל (שמואל ב' ט' ד'), כמו בנית מכיר, בית אביך (בראשית כ"ד ב"ג), כמו בנית אביך, (ראש"י), וכ"ת יב"ע, אל דאשרי שכינתיה בנית אל: נגלו אליו האלהים, המלאכים כמו שאמר שם והנה מלאכי אלהים עלים ויורדים בו, (שם כ"ח י"ג), בן פי' הראש"ע, וכן ת"א ויב"ע, מלאכיא דה': נגלו, הרבה פעמים מלאכי לשון אלהות ואלהות בלשון רבים וכן לשון בעל, וכן אלהות שהוא לשון שופט ומרות וזכר בלשון רבים אבל אחד מכל שאר השמות לא חמלא בלשון רבים, ועיין מ"ש בס' וירא (שם ב' י"ג): (ח) ותמת דבורה, מה ענין דבורה בנית יעקב אלא לפי שאמרה רבקה ליעקב ושלחתי ולקחתיך משם (שם כ"ז מ"ה), שלחה דבורה אללו למדן ארס ללאת משם ומתה צדק, מדברי רבי משה הדרשן למדתיה, (ראש"י), והרמב"ן השיב עליו באמרו שרמק הוא שתייה הזקנה השלית ששלח אמו ליעקב, ולכן פי' באופן אחר ע"ש. אבל בס' הישר ס פר כדברי ר' משה הדרשן, אך לא באשר אמר הוא שנעת התיא בשלחה, אבל כנר היתה בנית יעקב זה שמונה שנים, כי בעת שגולד יוסף שהיה אז יעקב בן ל"א שנה, ואז נשלמו י"ד שני עבודתו בשתי בנותיו, שלחה רבקה את דבורה בת עוז בן נחור מינקתה ושני אנשים מעבדי יעקב אל יעקב לשון אל יחזק אביו, ויעקב השכיר את עצמו לעבוד בנית לבן עזר שש שנים בשכר הלאן, ובאשר ראו עבדי יעקב כי לא שב יעקב וישבו אל יעקב, אך דבורה נשארה שם עם נשי יעקב ועם בניו בחרן, עד כה ספורו, ואולי שלחה אליו רבקה את דבורה בידעה שיש לו בנים קטנים י"ב והגדול שבהם לא היה אז עדיין בן ז' שנים, כדי שתביה לו לעזר בטורח בניו הקטנים ולהיות להם לאומנת, כמו שנכתב גם הרמב"ן לפי דרכו, ובתעוד הרמב"ן ח"ל לא ידעתי למה נכנס השמוק הזה בין ויקרא למקום אל בית אל ובין וירא אלהים אל יעקב עוד והפסיק בענין אשר שהיה בנת חתה ובמקום אחד כי יעקב נבאל לזה היא בית

רַבֵּקָה וַאֲחֵיהֶּן מִתַּחַת לְבֵית־אֱלֹהִים
תַּחַת הָאֱלֹהִים וַיִּקְרָא שְׁמוֹ אֱלֹן
בְּכֹתָבִים

שטארב, אונד ווארד אונטער
בית אל בעגראבען, אונטער
דעם אייבענבוים. דיעזען נאָנע
טע טאָן אַלן בכוח (קאָמע
היינע).

נאָט

ר ש י

תרגום אונקלוס

רַבֵּקָה וַאֲחֵיהֶּן מִתַּחַת לְבֵית־אֱלֹהִים
מִיִּשְׂרָאֵל וַיִּקְרָא שְׁמֵיהֶּן מִיִּשְׂרָאֵל
בְּכֹתָבִים

שאמרה רבקה ליעקב ושלחתי ולקחתיך
משם שלמה דבורה אללו לסדן ארס ללאת
משם ומתה בדרך. מדנרירני משה הדרשן
למדתי: מתחת לבית אל. העיר יושבת

ואיחגלי

בהר ונקברה בגלי ההר: תחת האלון בשיפולי מישור שהיה מישור מלמעלה בשפוע ההר
והקברה מלמטה ומישור של בית אל היו קרין לן אלון. ואגדה נחשד שם נחבל שני שהוגד
לו על אמו שמתה. ואלון בלשון יוני אחר. ולפיכך העלימו את יום מותה שלא יקללו הכריות
כרם שיל' ממנו עשו אף הכתוב לא פרסמה:

עוד

ב א ו ר

אל בנה מזבח וקרא למקום אל בית אל ונראה לו האלהים שם ויברך אותו ולמה הוזה הכתוב
הזה בתוך ענין אחר, והקרוב מה שאמרו רבותינו שירמזו למיתת רבקה ולכן קרא שם המקום
ההוא אלון ככות בני און ואנקה על המינוקת הזקנה שיקרא גם המקום עליו, אבל יעקב
בנה והתאבל על אמו הכדקת אשר אהבתהו ושלחה אותו שם ולא זנתה לראותו בשונו, ולכן
נגלה אליו האלהים וברך אותו לנחמו באשר עשה ליחזק אביו אחרי מות אברהם ובשניהם
אמרו חכמים ברכת אבלים נכרו וסיוע לזה מה שאמרו למטה ויבא יעקב אל יחזק אביו ממרא
קריית הארבע ואלו היתה רבקה שם היה מזביר אל אביו ואל אמו כי היא השולחת אותו שם
והגורמת לו כל העושה ויחזק בעלתה לזה אותו ללכת שם עב"ל: חתח האלון, ח"ת בשפולי
מישראל, וב"ת יב"ע, ובן פי' רש"י לפי פשוטו, הנה פתרו אלון בפתח האל"ף כמו אלון בצירי
שענינו מישור כמו אלוני ממרא, ובתב רש"י לא שאלון פירושו מישור, רק שמישור של בית אל
היו קרין לו אלון, ולפ"ז לא תרגמו אונקלוס ויב"ע המלה רק ענינה כי שם העלם לא ישתנה
בארמי, ועיין מ"ש בפ' לך לך (לעיל י"ד ו'), ואלון ככות ת"א ג"כ מישור ככותא, אבל
יב"ע תרגם אחרן בכיותא, והוא ע"פ דרש האגדה מכ"ר שהניח רש"י שנחשד שם נחבל שני
שהוגד לו על אמו שמתה, אולם בתרגום ירושלמי מתורגם תחות בלוטה וקרא שמה בלוט
בכותא, ובן כאלה וכללון (ישעי' ו' י"ג), אלונים מבטן (יחזקאל כ"ו ו'), תחת אלון ולבנה
(הושע ד' י"ג), תרגם שם יב"ע בלוטא, בלוטין, והוא הנקרא בערבי ג"כ בלוט, ובלע"ז
גאנד"א, (ר"ל הכרי וקרא בלשון איטאלי' גיאנד"די והוא מאכל חזירים ובני אדם אוכלים אותו
בשעת הדמק), ובל"א (חייכען), והערמון נקרא בערבי ש"ך בלו"ט כלומר מלך האלונים
והוא הערמון: אלון בכוח, לא נכתב אלא מפני שכל המקומות שהלך יעקב בחזרתו הולך
ומפדש, פנואל, סכות, אל אלהי ישראל, שנס, עירו של שנס, לזה, אל בית אל, אלון
בכות, בית אל השני אשר וירא אלהים אל יעקב. עוד, בית לחם, אפרת, מגדל עדר,
הרש"ס

ה מ ע ר

הערה מאת הרב המכס מו"ה יוסף פלעיש נ"י.

(ח) אלון בכוח, בקלת נוסחאות כתוב ברש"י: "ואלון בלשון יוני אבל", נכר העירותי בספר כבורי
העתים לשנת תק"ן, שטעות נפל בדפוס רוב חומשים שראוי להיות תחת מלת אבל אחר (כמו שהוא
לפנינו), לפי שכן פירושו בלשון יוני, ובן הוא מתוקן ברש"י שכתב הליס ק"ט י' דוברש"י שנמדרש רבה.

וישלח לה

(ט) וירא אלהים אל-יעקב עוד בבאו מפדן ארם ויברך אתו: (י) ויאמר-לו אלהים שמך יעקב לא יקרא שמך עוד יעקב כי את-ישראל יהיה שמך ויקרא את-שמו ישראל: (יא) ויאמר לו אלהים אני אל שדי פרה ורבה גוי וקהל גוים יהיה ממך ומלכים מחלציה יצאו: * (יב) ואת-הארץ אשר נתתי לאברהם וליצחק לך

אחננה

חרגום אשכנזי רסו

(ט) נאטט ערשעו דעם יעקב אבערטאלס, אלס ער פאן פדן ארם צוריק קאם אינד זעננטע איהן, (י) שפירך געהמליך צו איהם: דיין נאמע איזט יעטצט יעקב, מאן זאלל דיך אבער ניכט מעהר יעקב נעננען, זאנדערן ישראל זאלל דיין נאמע זיין. ער נאנטע איהן אלזא ישראל. (יא) נאטט שפראך פערנער צו איהם: איד בין דער אללמעכטיגע נאטט! זיין פרוכטבאר אונד מעהרערדיך! איין פאלק אונד איינע מענגע פֿעלקער ווער-דען פאן דיר הערקאממען, אונד קעניגע אויס דיינען לענ-שענקט

דען הערפֿארגעהען: (יב) דאן לאנד, וועלכעס איך דעם אברהם אונד דעם יצחק גע-שענקט

חרגום אונקלוס

(ט) ואיחגלי יי ליעקב עוד במיתוהי מפדן ארם וברך יתיה: (י) ואמר ליה יי שמך יעקב לא יחקרי שמך עוד יעקב אלהין ישראל יהי שמך וקרא ית שמיה ישראל: (יא) ואמר ליה יי אנא אל שדי פוש וסגיי עם וכנשח שבטין יהון מנה ומלכין דשלטין בעממא מנה יפקון: (יב) וירא ארעא די יהבית לאברהם וליצחק לך אחנינה ולבנה

ר ש י

(ט) עוד. פעס שני במקום הזה אחד בלכתו ואחד בשונו: ויברך אתו. ברכת אבלים: (י) לא יקרא שמך עוד יעקב. לשון אדם הנא במארכ ועקבה אלא לשון שר ונגיד: (יא) אני אל שדי. שאני כדי לברך שהנכות שלי: פרה ורבה. על שם שעדיין לא נולד בנימין ואע"פ שכבר נחשבה ממנו: גוי. בנימין: גוים. מנשה ואפרים שעתידים ללאת מיוסף והם בניו השבטים: ומלכים. שאלו ואיש נוסח שהיו משבע

ב א ו ר

(הרש"ס כ"י על קלף ונוסח הדפוס חסר): בכוח, שם מעיני נביה: (ט) עוד, פעס שני במקום הזה אחד בלכתו ואחד בשונו: (י) שמך יעקב, לנד עד עתה: לא יקרא שמך עוד יעקב, לנדו: כי אם ישראל, משתחף עמו, כן פי' הו"א ע"מ"י, ולשון הרמב"ן שמך יעקב, יאמר כי עתה עודך אתה נקרא יעקב אף על פי שהחליף שמך שרו של עשו כי הוא לא נשתלח לך להחליף את שמך, אבל מעתה לא יקרא שמך יעקב כי אם ישראל יהיה שמך וזה טעם ויקרא את שמו ישראל, או יכמו שקרא את שמו ישראל מוסף על יעקב לא שיאמר להקרא יעקב עכ"ל: (יא) אני אל שדי, שאני כדאי לברך שהנכות שלי: פרה ורבה, על שם שעדיין לא נולד בנימין ואע"פ שכבר נחשבה ממנו: מחלצין, הם המתנים, ולשון ר"ע ספורנו אנשים הנוגים למלכות ולא חלוטך לתת עליך איש וכרי כענין במלכי אדום שמהל ממשרקה שאלו מרחנות הנהר וזולתם עכ"ל: ואת הארץ אשר נתתי לאברהם וליצחק לך אחננה, כאשר נתתי להם כן אחנה לך ירמוז זה לשנועה כי להם נתנה לשנועה שלא יגרסו החטא

אֶת־נְנָה וְלֹרְעָה אַחֲרֶיהָ אֶתֶּן אֶת־
 הָאָרֶץ: (יג) וַיַּעַל מֵעַלְיוֹ אֱלֹהִים
 בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֵתוֹ: (יד) וַיַּצֵּב
 יַעֲקֹב מִצִּבְיָה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־דִּבֶּר
 אֵתוֹ מִצִּבְתֵּי אָבִן וַיִּסֵּךְ עָלֶיהָ נֶסֶךְ
 וַיִּצְקֵהָ עֲלֶיהָ שֵׁמוֹן: (טו) וַיִּקְרָא יַעֲקֹב
 אֶת־שֵׁם הַמָּקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר אֵתוֹ

שענקט האבע, ויילל איך דיר
 געבען, געטליך דיינעם זאם
 מען נאך דיר ויילל איך דאז
 לאנד איינגעבען. (יג) גאטט
 ערהוב זיך פאן איהם אן דעם
 ארטע, וואָ ער מיט איהם גע-
 רעדעט האַטטע. (יד) יעקב
 שטעללטע איין דענקמאהל
 אויף, און דעם ארטע וואָ ער מיט
 איהם גערעדעט האַטטע, איין
 דענקמאהל פאן שטיין, גאָס
 טראַנקאפער דאָרויף, אונד
 לעס אַהל דאָרויף פֿליעסען.

שם

לעס אַהל דאָרויף פֿליעסען. (טו) יעקב נאָנטע דען אַרט, אַללואָ גאָטט מיט איהם גע-

תרגום אונקלוס

מזבט בנימין עדיין לא נולד: (יג) נמקו'
 אשר דבר אמו. איני יודע מס מלמדנו:
 יקרא דיי באחרא די מליל עמיה: (יד) ואקים
 יעקב קמתא באחרא די מליל עמיה קמתא דאבנא ונסך עליה
 נסכין ואריק עליה משחא: (טו) וקרא יעקב יח שמא דאחרא די מליל

ב א ו ר

החטא אבל לא (ג'ל ש"ל לו) נתנה מתחלה בלא שבועה וזהו שאומר בכל מקום אשר נשבעתי
 לאברהם ליצחק וליעקב או שיהיה הכפל הנבואה לו לשבועה כאשר פירשתי כבר (לעיל כ"ו
 ג'). (הרמב"ן): לך אחננה ולורעך אחריך אחן את הארץ, אמננה באורו מתנה לבד
 שתהיה הארץ שלו עם שלא יבגש עדיין באופן שאם יוכל לבגש או ירכלה איננה גזל בידו כי
 שלו היא, ואתן פירושו הנתינה משם לרשות המקבל אחר שיבגש, כי שרש נתן יסבול ב'
 הפירושים הנזכרים, ומעתה יהיה ולורעך אחריך וגו' באור על לך אחננה, ור"ל לך אני
 נותנה שתהיה שלך, ולורעך אחריך אתן את הארץ שיבגשו משם, ומבין כוונת המתרגם
 האשכנזי שתרגם אחננה (געבען) ואתן (איינגעבען), גם הוסיף מלת (געוויך). (יג) ויעל
 מעליו אלהים, כמו שאמר באברהם ויעל אלהים מעל אברהם (לעיל י"ז כ"ג), ובשניהם
 להודיע כי לא היה זה מראה וחלוס נבואה בלבד או כענין ותבא אחי ירושלמה במראות אלהים
 (יחזקאל ח' ג'), אבל שזרתה עליו שכינה במקום אשר הוא עומד. (הרמב"ן): (יד) ויצב
 יעקב מצבה, וכבר הליב בפעם הראשונה (ונסך עליה עתה נסך וילק עליה שמן), או
 עשה כן פעם שנית והראשון קרוב אלי, (הראב"ע). וכן הסכים הרמב"ן: ויסך עליה נסך,
 מים או יין והטעם שרתן אותה ואחר כך ילק עליה שמן ובנית אל שלם נדרו ונתן מעשר
 מסונו לכבוד השם למי שהיה נדור ראוי לקחתו, (הראב"ע). ומשמע מדבריו שעיקר קיום
 הנדר הוא וילקף השמן, אבל הנסך אינו רק הכנה וטהרה אל העבודה כמו רחיקת הגוף
 לחפלה, אבל אין כן משמעות לשון נסך, והנה בנית עולמים היו מנסכים בכל קרבנות לביר
 ובקלת קרבנות יסיד, והיא עבודה גמורה אז חייב עליה, ואדרבה יליקת שמן על המזבח
 איננה עבודה לדורות, ויב"ע תרג' ונסך עליה נוסך שמר וניסוך מוי ארום נדון עתידין למעבד בחגא
 דמטלייא ואריק עליה משח זיתא: ויקרא יעקב וגומר ביה אל, יקראנו כן פעם אחר פעם
 להודיע כי הדבר אמת ונכון כי הוא בית אלהים ושם השכינה חמיד וכן ענין שם באר שבע,
 (הרמב"ן). ועיין בס' תולדות (כ"ו ל"ג), שכתבתי דעתי בענין באר שבע באופן אחר. ולדעת
 הרש"ם הוא מקום אשר שקרא בית אל וה"ל למעלה (בפסוק ט'), וירא אלהים אל יעקב
 עוד, אשר שנסע מלון הוא בית אל קרא עוד את המקום השני בית אל כמו שמרסר והולך
 עכ"ל: המקום אשר דבר אחר, כמה פעמים נאמר לשון זה בפסוק זה לפי שהיה המקום

וישלה לה

שם אלהים בית אל: (טו) ויסעו מבית אל ויהי עוד כברת הארץ לבוא אפרתה ותלד רחל ותקש

בלדתה

תרגום אשכנזי רסח

רעדעט האטטע, בית אל, (טו) זיא רייזטען פאן בית אל וועג, אונד האטטען נאך איינע ווייטע שטרעקעקע לאנדעס נאך אפרת הין; דא וואללטע רחל געבעהרען, אונד עס נינג

איהר

ר ש י

(טו) כנרת הארץ. מנחם פירש ל' כנרת רבוי מהלך רב ואגדה בזמן שהארץ חלול ומנוקבת בכנרת שהניר מלוי הסתיו עבר והשרב עדיין לא בא ואין זה פשוט של מקרא שהרי בנעמן מלינו וילך מאתו כנרת

ארץ

תרגום אונקלוס

עמיה תמן יי בית אל: (טו) ונטלו מבית אל והיה עוד פרוב ארעא למעל לאפרת וילידת רחל וקשיאת במילדה: (יז) והיה

בקשיוחה

ב א ו ר

באלמע הדרכים ואין שם עיר. (הרשנ"ס): (טו) כנרת הארץ, מנחם פירש לשון כנרת מהלך רב (ויהיה לפ"ז הכ"ף שרשית, וכן פ' הרשנ"ס וכן תרגום יב"ע והמחורגס האשכנזי), ואגדה בזמן שהארץ חלולה בכנרת שהניר מלוי והסתיו עבר ועדיין השרב לא בא ואין זה פשוט של מקרא שהרי בנעמן מלינו וילך מאתו כנרת ארץ (מלכים ב' ה' י"ט), אומר אני שהוא שם מדת קרקע, לשון רש"י, והנכון מה שחשב בו רבי דוד קמחי כי הכ"ף לדמיון ואינו שרשית ומולא המלה היו לברות למו (איכה ד' י'), ותברני לחם (שמואל ב' י"ג ה'), ענין אכילה מועטת בנזקק ופירושה שיעור מהלך מן הנזקק עד לעת האוכל כי כן ישערו כל הולכי דרך. זה כתבתי תזלה ועשיו שזנתי ובאתי אני לירושלם שנת לאל הטוב והמטיב ראיתי בעיני שאין מן קבורת רחל לבית לחם אפילו מיל והנה הובחש הפירוש הזה וגם דברי מנחם אבל הוא שם מדת הארץ בדברי רש"י ואין בו חזק רק הסכמה ברוב השמות והכ"ף לשמוש שלא נמדד בכיוון ואם יהיה השם הזה מתואר יתכן שיהיה ברית כמו צת מלזון מה בני ומה בר בטוי (משלי ל"א ב'), והוא שם למדה הקטנה שימדדו הולכי ארחות כמו למיל היום ויאמר לה צת ארץ פי המדה כמו צת לפרסה או למדה אחרת ידועה נימים ההם וכן ראיתי שאין קבורה ברמה ולא קרוב לה אבל הרמה אשר לבנימן רחוק משנה בארבע פרסאות והרמה אשר בהר אפרים רחוק ממנה יותר משני ימים על כן אני אומר שהכתוב שאומר קול ברמה נשמע (ירמ' ל"א ט"ו), מליכה בדרך משל לאמר כי היחה רחל לועקת בקול גדול ומספד מר עד שנשמע הקול למרוק ברמה שהיא בראש ההר לנה בנימן כי אינו שם והיא חרבה מהם לא נאמר בכתוב ברמה רחל מבנה על צייה אבל אמר כי שם נשמע הקול, ונראה בעיני כי קברה יעקב בדרך ולא הבנויה לעיף בית לחם יהודה הקרובה שם (עיין מה שכתבתי בפ' ויחי מ"ח ז'), לפי שגפה ברוב הקדש שנית לחם אפרתה יהיה ליהודה ולא רצה לקברה רק בגבול בני בנימין והדרך אשר השכנה צה קרובה לבית אל בגבול בנימן וכן אמרו בספרי בחלקו של בנימן מתה בדאיתא בפרשת וזאת הנרנה וראיתי ליינתן צ"ע שהוא מרגיש בזה ואמר קל צרום עלמא אשתמע ותרגום כל הכתוב על כנסת ישראל, (הרמב"ן). וכן פ' הרד"ק (בשארשים שרש ברה) בשם רב סעדיה גאון שהכ"ף כ"ף הדמיון והוא נמיל לפי הענין בלא חזר, וגם הרד"ק עלמו בפירושו על מלכים (ב' ה' י"ט), חזר בו ופי' כן, וגם רש"י שפי' כאן לדעת עלמו שהוא שם מדת קרקע כמו מהלך פרסה או יותר חזר בו בפ' ויחי ובתב מדת ארץ והם אלפים אמה במדת תחום שנת בדברי רבי משה הדרשן, ויתורגם לפ"ז בל"א (חיינע קוינע זוינע), ובמלכים (שם) נחב רש"י שם מדה של קרקע כמו למדי נרם ארפנ"ט בלע"ז (ובל"א הופען, או חזרוען): וחקש, פועל יולא מננין הנכד, ומשפטו וחקשה, רק שנפלה הפ"א בעציר וי"ו ההפוך כמו

ה מ ע ר

(טו) וחקש, לדעת הרד"ק הוא יולא וענינו אחד עם ההשעיל (עיין שרש קשה), ולדעתי יש הבדל

בְּלִדְתָהּ: (יז) וַיְהִי בְּהַקְשָׁתָהּ
 בְּלִדְתָהּ וְהָאָמֵר לָהּ הַמִּילְדָּה אֶל-
 תִּירָאִי כִּי-גַם-זֶה לְךָ בֵּן: (יח) וַיְהִי
 בְּצֵאת נַפְשָׁהּ כִּי מָתָה וְתִקְרָא
 שְׁמוֹ בֶן-אוֹנִי וְאָבִיו קָרָא לוֹ
 בְּנִימִין: (יט) וְחַמַּת רָחֵל וְתִקְבֵר

איהר הארט כייא איהרעם גע-
 בעהרען. (ח) אלס עם איהר
 גון זא הארט גינג ביים געבעה-
 רען, שפראך דיא וועהעמוט-
 טער צו איהר: פֿירטע דרך
 צור ניכט! דוא האסט אבער.
 אאלס איינען זאָהן. (יח) עם
 וואר עבען, אלס איהר דיא
 זעעלע אויסגינג, (רען זיא
 שטארב), דארום נאנגטע זיא

איהן: בן אוני (זשהן ויינער טועלען), זיין פֿאטער אבער נאנגטע איהן: בנימין (זשהן
 דעם פֿוטערס). (יט) רחל שטארב אלאף, אונד ווארד בעגראבען אויף דעם וועגע

תרגום אונקלוס

ר ש י

בְּקִשּׁוֹתָהּ בְּמִילְדָּה וְאָמַרְתָּ לָּהּ חִיָּהּ לֹא
 הַדְּחִלִין אֲרִי אָף דִּין לִיךְ בָּר: (יח) וַיְהִי
 בְּמִיפֵק נַפְשָׁהּ אֲרִי מִיַּתָּה וְקָרַח שְׁמִיָּהּ בָּר
 דְּנִי וְאָבִוּהִי קָרָא לָיָהּ בְּנִימִין: (יט) וְכִמְיַחַת

ארץ (מלכים ב' ה'). ואומר אני שהוא
 שם מדת קרקע כמו מהלך פרסה או
 יותר כמו שאתה אומר למד כרס חלקת
 שדה כך במהלך אדם נותן שם מדה נכרת
 ארץ: (יז) כי גם זה. נוסף לך על יוסף.
 דרכותיו דרשו עם כל שבת נולדה תאומה
 דעם בנימן נולדה תאומה יתירה: (יח) בן

אויני. בן לערי: בנימין. נראה בעיני לפי שהוא לבדו נולד בארץ ננען שהיא נגב כשאלם בא מארס
 כהרים כמו שני' נגב בארץ ננען הלך ונסוע הנגבה: בנימין. בן ימין לשון כסון וימין אמה
 כראחס

ב א ו ר

וחכל להשקתו (לעיל כ"ד י"ט), ופירושו שהקשתה הלידה על נפשה: (יז) בהקשחה, מקור
 מבנין הנכד הנוסף, והוא ג"כ פועל יוצא ע"ד ותקש, ולכן הקורא בהמה תִּקְשָׁה (מולין
 פ"ד מ"א) לא משתבש, וגם הקורא תִּקְשָׁה לא משתבש, ולא כמ"ש שם המ"ט לקרותו כמו
 צינונו הפיעל: אל תיראי כי גם זה לך בן, נוסף על יוסף, ובאשר התפללת יוסף ה' לי
 בן אחר (שם ל' כ"ד), בן היה שקבל תפלתך ועתה התחזקי ואל תיראי שתמותי, ולדבר על
 לנה בתכוונה, וכ"ע ספורנו כתב ו"ל אל תיראי, שיהיה הולד נקבה מפני שהחבלים מרובים
 כאמרם ז"ל חבלי נקבה מרובים משל זכר, כי גם זה לך בן, אף על פי שחבלי מרובים גם
 הוא זכר עכ"ל: (יח) כי מחה, כשקרבה למות ואין בה תקוה קראה לו קודם שמתות בן
 אוני: בן אוני, בן לערי, וכן ת"א בר דוויי, וכ"ת יב"ע והמתרגם האשכנזי, והראב"ע
 פי' בן חבלי כמו לא חבלתי באני (דברים כ"ו י"ד), כלתם אוניס (הושע ט' ד'), וכן פי' הרמב"ן: בנימין,
 בן זקונים, בן ימים כמו לקץ הימין (דניאל י"ב י"ג), כמו הימים, (הרשב"ם), וכן מתורגם בל"א.
 והרד"ק בשרשים שרש ימן פי' לשון ימין הפך השמאל ו"ל נחמבר שם העלם מימין ופירושו בן
 ימין, ולפי שהימין נכבד ופניב על האדם מהשמאל והקטן שבננים פניב על האדם יותר, קראו
 בנימין

ה מ ע ר

הכדל בנייהם כי ותקשה ענינו שהיתה הלידה קשה עליה, אבל בהקשתה יורה שהיא התאמלה
 בחזק ללדת, ולזה אמרה לה המילדת אל תיראי וגו', ולפי' יפה אמר הרב בעל תי"ט כי ראוי
 לקרות תִּקְשָׁה בפיעל, כי שם הכוונה רק שהלידה קשה.

בדרך אפרתה הוא בית לחם:

נאך אפרת, יעמטט בית לחם. יעקב

ויצב

ר ש י

תרגום אונקלוס

רחל ואיתקברת באורח אפרת היא בית נראתם (תהלים פ"ט) לפיכך הוא מלא.

לחם

בשן

באור

בנימין כלומר בן ימיני חביב ונכבד עליו שנוולד לעת זקנתי, וכן תהי ירך על איש ימינך (תהלים פ' י"ח), האהוב והחביב עליך כמו שאמר על בן אדם אמלת לך (שם) עכ"ל עם קלת תוס' מהמ"י. אבל רש"י פי' בענין אחר וז"ל בנימין, נראה בעיני לפי שהוא לבדו נולד בארץ כנען שהיא נגבד כשארם בא מארס נהרים כמו שאמר בנגב בארץ כנען (במדבר ל"ג מ'), הלך ונסוע הנגבה (לעיל י"ב ט'), בנימין, בן ימין כמו לפון ומין אתה נראתם (תהלים פ"ט י"ג), לפיכך הוא מלא עכ"ל, (וכ"ה בס' הישר, ויקרא יעקב את שם בנו הנולד לו אשר ילדה לו רחל בנימין כי בארץ הימין נולד לו), וכחב עליו הרמב"ן וז"ל ולא הבינותי זה שמהא"י דרומית לארס נהרים שהרי ארס מזרחית לא"י בדכתיב וילך ארלה בני קדם (לעיל ב"ט א'), וכתיב מן ארס ינחמי בלק מלך מואב מהררי קדם (במדבר כ"ג ז'), ויעקב עבר הירדן שהוא למזרחת של א"י והיה חוזר דרך אדום שהוא בדרום א"י נמלא ארס מזרחית דרומית לא"י וא"י לנפונה אבל אס נולד בתחום בית לחם אפרתה שהוא בארץ יהודה בדכתיב מבית לחם יהודה (רות א' א'), וכתיב ואתה בית לחם אפרתה לעיר להיות באלפי יהודה (מיכה ה' א'), הנה הוא בדרומה של א"י, והנה בין בית אל ובין בית לחם אפרת נולד, ואס המקום צהר אפרים הרי הוא בנפונה של ארץ ישראל בדכתיב יהודה יעמד על גבולו מנגב ונית יוסף יעמדו על גבולו מלפון (יהושע י"ח ה'), ואס בתלקו של בנימין ג"ב אינה בדרום דכתיב ויהי להם הגבול לפאת נפונה (שם י"ב), ומכל מקום אין טעם לקרותו בן דרום, והנכון בעיני כי אמו קראתו בן אוני ורלתה לומר בן אבלי מלחם אוניס לא אכלתי צאני ואביו עשה מן אוני כמי מלשון ראשית אונו (דברים כ"א י"ז), ולאין אוניס (ישעי' מ' כ"ט), ולכן קרא אותו בנימין בן הכח או בן החוזק כי הימין צו הגבורה וההללחה בענין שנחוב לב חפס לימינו (קהלת י' ב'), ימינך תמלא שנאיך (תהלים כ"א ט'), ימין ה' רוממה (שם קי"ח י"ו), רנה להיות קורא אותו בשם שקראתו אמו כי בן כל בניו בשם שקראו אותם אמותם יקראו והנה תרגם אותו לטובה ולגבורה וראיתי בכ"ד בן אוני בן זערי ואביו קרא לו בנימין בלשון הקדש ולא ידעתי מהו כי הכל לשון הקדש וכן שמות כל בניו לשון קדש הם אבל רמז למה שאמרתי שחרגם הלשון לטובה עכ"ל, אבל כבר כתיבתי דעתי בסוף פי' וילא בספוק ויאמר יעקב כאשר ראם כי אין ארס מזרחית דרומית לא"י רק מזרחית לפונית לא"י כאשר יעידו ע"ז פסוקים רבים בגבולי הארץ כפי אלה מסעי ובס' יהושע, אשר לבוונת הקיבור לא הבאתים, ויעקב בנסעו מחרן לחברון לא הולך ללכת דרך ארץ אדום ולא לעבור את מעבר יבק, עד אחר שהגידו לו המלכ"ם כי עשו בא לקראתו אז נטל ענה ללכת לקראתו, ותחת כי היו פניו מועדות תחלה ללד מערבית דרומית ללכת באלכסון מחרן לחברון, הפך עתה פניו ללד דרום ממש ללכת לקראת עשו לפיסי וואו בא אל נחל יבק בגבול בני עמון, ועפ"י דברינו אלה יסולקו כל הדווקים, ואין הכחשה לדברי מן הפסוקים שהביא הרמב"ן שארס במזרח א"י, כי גס רש"י יודה זה אך הוא סמוך ללפון, כאשר גס לדבריו היא מזרחית דרומית ועב"ז קורא אותה הכתוב ארלה בניקדם, מן ארס וגו' מהררי קדם, וידעתי כי עיקר קושיית הרב ז"ל על רש"י הוא בעבור שז' שהיא בנגב כשאר' בא מארס נהרים, והבין הוא ז"ל שכוונתו נגב ממש, וא"כ ארס לפונית לא"י והוא נגד הנחובים הקורא"י אותה ארץ קדם, אבל אין בן כוונת רש"י כי לא בא לפרש רק מלת ימין, אבל באמת יש לה קלת נטיה אלכסונית למערב, והנה עיר חברון אשר לשם היחה מגמת פני יעקב איננה בסוף הדרום סמוך למערב, אדרבה היא סמוכה יותר למזרח, ולכן ההולך לשם ממזרחית לפונית יהי' עיקר מראית פניו לדרום, אך יש לו נטיה אלכסונית קלת ללד מערב באלכסון מרובע ארוך, אשר אין להמדבר דרך כלל (בלי כוונה אל פרע הנטיה המועטת) להקפיד עליה ולפרשה, ויחנן לה הקריאה העיקרית ללד דרום, ומלבד כל דברי הנזכרים המדייק בלשון רש"י שנחב בארץ

תרגום אשכנזי

וישלח לה

(כ) ויצב יעקב מצבה על קברתה
הוא מצבת קברת רחל עד היום:
(כא) ויסע ישראל ויט אהלה
מהלאה למגדל עדר (כב) ויהי
בשכן ישראל בארץ ההוא וילך
ראובן וישכב את בלהה פילגש
אביו וישמע ישראל: *

(כ) יעקב זעמטע איין דענק
מאהל אויף איהר בעגרעבניס
דאסועלבע איזט דאז גראב
מאהל רחל'ס בוז אויף דיעזען
טאג. (כא) ישראל רייזטע וויי-
טער, אונד שלוג ויין צעלט
אויף, יעגויטס דעם העער-
דענטהורמס. (כב) אלס ישראל
נאך אין דעם לאנדע וואהנטע,
גינג ראובן הין, בעשליעף דיא
בלהה, ויינעס פאטערס קעכס-
ווייב, אונד ישראל ערפוהר

ויהיו

ספקא באמצע סאק

ר ש י עס

תרגום אונקלוס

לחם: (כ) ואקם יעקב קמא על קבורתה
היא קמת קבורתא דרחל עד יומא דין:
(כא) ונטל ישראל ופרסיה למשכניה
מלהלאה למגדלא דעדר: (כב) ויהוה פד
שרא ישראל בארעא והיא ואזל ראובן
ושכב עם בלהה לחינתא דאביו וישמע

(כ) נשכן ויאל בארץ ההיא. עד שלא
בא לחברון אלל ימק ארעוהו כל אלה:
וישכב. מחוך שבלבל משכנו מעלה עליו
הכתוב באלו שכנה ולמה בלבל וחלל יועיו
שנשמתה רחל נטל יעקב מטתו שהיתה
גחונה תדיר באל רחל ולא בשאר אהלים
ונתנה באל בלהה בא ראובן ומנע עלבון
אמו אמר אם אמות אמת היתה לרה
לאמת שפת אמות אמא תהא לרה לאמת

ישראל

לכך

ב א ו ר

בארץ כנען שהיא בנגב כשאלם בא מארס נהרים, ולא פתח בקולר מלין נדרבו שהיא נגב לארס
נהרים, יבין בלי ספק שכוונתו שאינה נגב ממש לארס נהרים, רק כשאלם בא מארס נהרים
לכך שכנגדו הנה הוא הולך בנגב א"י (כי בן כוונתו במלת בנגב על נגב א"י ולא נגב ארס,
בארץ יורו הכתובים שהניא, ובארץ כתבתי בהקדמה בי כל הרוחות שבחנ"ך מורק ומערב לסון
ודרום על קוטב א"י סובבות), ולא כדעת הרמב"ן שארס במזרחית דרומית לא"י, ואז ההולך
ממנה לכך שכנגדה, הנה הוא הולך בכך לסון של א"י, ועוד לאלום מלין בזה, ולא ראיתי
לפאריך: (כ) מצבה, היא אבן שמליבין אותה לכיון הקבר, ובתנ"ך ספורנו מסני שהקבר
על אם הדרך ויש לחוש לחטוטי קברי: קברתה, ר"ל קברה, והנה קבר הוא אם מאר אל
המקום המיוחד לקבור אם מת או מתים, אבל קבורה מלאוהו על ב' ענינים, א' הוא אם
המקרה מופשט מהמחואר כמו קבורת סמור יקבר (ירמי' ב"ב י"ט), ב' אם מאר אל מקום
הקבורה, וכן ענינו פה, ויהי אם נרדף אל קבר כמו נדק ולדקה פטר ופטרה: (כא) למגדל
עדר, סמוך לבית לחם היה בדכתיב בתרי עשר ואמה בית לחם אפרתה וגו' (עיינה ה' א'),
ובתיב בסמוך ואמה מגדל עדר וגו' (ס"ד א'): (כב) ויהי בשכן ישראל בארץ ההוא,
עד שלא בא לחברון אלל ימק ארעו כל זה: וישכב את בלהה פילגש אביו, לשון מכלל יומי
(ואולי הוא מסי' הרד"ק לס' בראשית) פילגש היא האמה המיוחדת לאדם למשכנו בלא כתובה
ובלא קידושין וראובן משב כי לא היתה חסורה עליו לבי שהיתה מחלה שפתה ואמ"כ לקחה
אביו לסלגס והכתוב מעיד עליו שהיתה לו לאשה שכן כתיב ותחן לו את בלהה שפתה לאשה
(לעיל נ' ד') עכ"ל, הנה מפרש הפסוק כפשוטו, וכן סי' הרמב"ן, וסו"ל אמרו (בשנת דף
נ"ה ע"ג) שלא חטא בשכיבה ממש רק שבלבל משכנו ומעלה עליו הכתוב באלו שכנה, וכן תרגם
יב"ע וכן פירש"י, וכן סופר גם' הישר ו"ל, ויהי אמרי מות רחל ויתן יעקב את אהלו באל
בלהה שפתה: ויקח ראובן אל לאה אמו על הדבר הזה וימלא חמה: ויקם בחמתו וילך ויבא

וישלח לה

ויהיו בני יעקב שנים עשר: (כג) בני לאה בכור יעקב ראובן ושמעון ולוי ויהודה ויששכר וזבלון: (כד) בני רחל יוסף ובנימין: (כה) ובני בלהה שפחת רחל הן ונפתלי: (כו) ובני זלפה אמה גד לאה גד ואשר אלה בני יעקב אשר ילדו בפדן ארם: (כז) ויבא

יעקב

תרגום אונקלוס

ישראל והיו בני יעקב תרי עשר: (כג) בני לאה בוכריה יעקב ראובן ושמעון ולוי ויהודה ויששכר וזבלון: (כד) בני רחל יוסף ובנימין: (כה) ובני בלהה אמתא דרחל הן ונפתלי: (כו) ובני זלפה אמתא דלאה גד ואשר אלן בני יעקב די איתילידו ליה בפדן

תרגום אשכנזי רע

עם. עם האטמע אבער יעקב צוועלף זאחנע. (כג) לאה'ס זאחנע ווארען: יעקב'ס ערשטע געבארגער ראובן, זאראן שמעון, לוי, יהודה, יששכר אונד זבלון. (כד) רחל'ס זאחנע ווארען: יוסף אונד בנימין. (כה) דיא זאחנע דער בלהה, רחל'ס מאגד, ווארען: הן אונד נפתלי. (כו) דיא זאחנע דער זלפה, לאה'ס מאגד ווארען: גד אונד אשר. דיעועם זינד דיא זאחנע יעקב'ס, וועלכע צו איהם צו פדן ארם געבאָרען וואָרדען. (כז) יעקב צאָג צו

ר שו"י

לכך כלכל: ויהיו בני יעקב שנים עשר. מתחיל לענין ראשון משנולד בנימין נשלמ' המטה ומעתה ראוי לימנו' ומנאן ורבותינו דרשו ללמדנו בא שכלן שוין וכולן לדיקים שלא מטא ראובן: (כג) בכור יעקב. אפילו בשעת הקלקלה קראו בכור: בכור יעקב. בכור למלה בכור לעבודה בכור למנין ולא נמנה בכורה ליוסף אלא לענין השבטים

ב א ו ר

אל אהל בלפה וינתק את משגב אביו משם: נעת ההיא הוסרה מבני ראובן חלק הנכורה והמלכות והבהונה כי חלל יצועי אביו ומתוך הנכורה ליוסף והמלכות ליהודה והכהונה ללוי על אשר חלל ראובן יצועי אביו עב"ל, אולם אונקלוס תרגם הכתוב בפשוטו, ונ"ל שכוונתו לפרש שכיבה ממש, בדעת רבי אליעזר ורבי יהושע בשנת (שס), כי תרגום של תורה אונקלוס הגר אמרו מפי ר"א ור"י בדאיתא במגילה (דף ג' ע"א), והמתרגם האשכנזי תרגם כפי באור המלות, ויובלו דנריו להחפרש ג"כ בדעת האומרים שלא מטא אלא שמעלה עליו הכתוב באלו מטא, וקוראו מטא ממש: וישמע ישראל, ספר הכתוב ענותו, כי שמע כלל בנו יצועו ולא לזה שייכאווה מניחו מכלל בניו ולא יגחל עמהם אבל ימנה עמהם ויהיו שנים עשר, והוא ימנה ראשון ולכך עשה משתי הפרשיות פסוק אחד, כי אע"פ שהוא תחלת ענין שנת למנות השבטים משנולדו כולם רמו כי ראובן לא נדחה במעשהו, (הרמב"ן). ולאן הרשב"ם וישמע ישראל, לא נכתב זה אלא להודיעך שנשגיל שמע יעקב את הדבר אשר לו בשעת כוונתו סמוך כמים אל תחת כי עלית משכני אביך (לקמן מ"ט ג'): ויהיו בני יעקב שנים עשר, עתה כשנולד בנימין היו שנים עשר (וכן פירש"י), ועוד שס"ס כל ענין אותה הפרשה, לא היה רוצה להפסיקה עב"ל: (כג) בכר יעקב ראובן, בא באמת אף שדרך בעל הטעמים לכפר ב' שמות הראשונים בטעם כשיבואו ג' או ד' שמות רלופים או יותר, הפסיק בה מלת ראובן בעבור מלת בכור שאיננה חוזרת רק עליו, ולכן גם המתרגם האשכנזי הוסיף ומרגם (זארתן שמעון): (כו) אשר ילד לו, דרך כלל לשון יחיד על רבים: בפדן ארם, עשתי עשר נולדו לו שם כי בנימין

יעקב אל יצחק אביו ממרא
 קרית הארבע הוא חברון אשר
 גר שם אברהם ויצחק: (כח) ויהיו
 ימי יצחק מאת שנה ושמונים
 שנה: (כט) ויגוע יצחק וימת
 ויאסף אר-עמיו זקן ושבע

זינעם פאטער יצחק נאך ממרא
 צו קרית ארבע! דאסזעלבע
 הייסט אויך חברון, אללווא זיך
 אברהם אונד יצחק אויפגע-
 האלטען. (כח) אלס יצחק הונ-
 דערט אונד אכטציג יאהרע
 אלט וואר, (כט) פערשיעד ער,
 שטארב, אונד ווארד צו זינען
 פארפאהרען איינגעטהאן,
 אלט אונד לעבענסזאפט. זינע

ימים

זאהנע

ר ש י

תרגום אונקלוס

אדם: (כו) ואחא יעקב לוח יצחק אבדו
 לממרא קרית ארבע היא חברון די
 דר הפן אברהם ויצחק: (כח) ויהיו ימי
 יצחק מאה וחמנין שנין: (כט) ואחנגיד
 יצחק ומית ואחפניש לעמיה סייב ושבע
 יומין

השנים שנעשה לשני שני: (כו) ממרא.
 שם המישור: קרית הארבע. שם העיר
 ממרא קרית הארבע איל מישור של קרית
 ארבע. ואם תאמר היה לו לכתוב ממרא
 הקרית ארבע כן דרך המקרא בכל דבר
 ששמו כפול כגון זה וכגון בית לחם אבי עזר
 עזר בית אל אס הולך להטיל בו ה"א
 נותנה בראש התיבה השניה בית הלחמי
 (שמואל א' ט"ז) בעפרת אבי העזרי (שופט'
 ו') בנה חיאל בית האלי (מ"א י"ו): (כט) ויגוע יצחק
 של יוסף קדמה למיתתו של יצחק י"ב שנה שהרי כשנולד יעקב היה יצחק בן ששים שנה וילחם מת בשנת
 מאה

שם המישור: קרית הארבע. שם העיר
 ממרא קרית הארבע איל מישור של קרית
 ארבע. ואם תאמר היה לו לכתוב ממרא
 הקרית ארבע כן דרך המקרא בכל דבר
 ששמו כפול כגון זה וכגון בית לחם אבי עזר
 עזר בית אל אס הולך להטיל בו ה"א
 נותנה בראש התיבה השניה בית הלחמי
 (שמואל א' ט"ז) בעפרת אבי העזרי (שופט'
 ו') בנה חיאל בית האלי (מ"א י"ו): (כט) ויגוע יצחק
 של יוסף קדמה למיתתו של יצחק י"ב שנה שהרי כשנולד יעקב היה יצחק בן ששים שנה וילחם מת בשנת
 מאה

ב א ו ר

בנימין נולד בארץ כנען והכתוב כתב על הרוב, ורבים כן: (כו) ממרא, שם המישור, קרית
 הארבע, שם העיר, ממרא קרית הארבע, איל מישור של קרית ארבע, זא"ת הי' לו לכתוב
 ממרא הקרית ארבע, כן דרך המקרא בכל דבר ששמו כפול כגון זה, וכגון בית לחם אבי עזר
 בית אל אס הולך להטיל בו ה"א נותנה בראש התיבה השניה, בית הלחמי (שמואל א' י"ז
 א'), בעפרת אבי העזרי (שופט' ו' כ"ד), בנה חיאל בית האלי (מלכים א' י"ו ל"ד),
 (רש"י), ויהי לפי דבריו קרית ארבע שם עלם לעיר ההיא והה"א לידועה באלו אמר ממרא
 של הקרית ארבע, וימלא בכתוב הזה שם עלם פרטי עם סמיכות ושם עלם פרטי נודע בה"א
 הידיעה, והוא נגד דרכי ל"הק, והנה באמת אינו דומה אל הראיות שהביא רק מלד הה"א
 הידיעה שתבוא בשם עלם פרטי המשובר משתי מלות, אבל יש הנדל ביניהם, כי בכל הראיות
 שהביא אין התיבה האחרונה שם עלם ממש, כי אס שם יחסי הנגזר מן העלם בתוספות
 יו"ד היחס, הלחמי, העזרי, האלי, כמו הראובני השמעוני, משא"כ קרית ארבע שנעשו ב'
 המלות שם עלם אחד אל העיר כמו בית אל, בית שמש, ואין ארבע יחס גמור, ואין לו"ד
 אל יו"ד היחס בסוף, ועל כן מתורגם בארמי ג"כ קרית ארבע, ולא קריתא דארבע כדרך
 הארמי בסמיכות, ואפי' קרית הארבע ת"א ויב"ע קרית ארבע לפי שאיננה רק ה"א הידיעה
 ואין בארמי ה"א הידיעה, ועיין מה שכתבתי עוד בפ' חיי שרה (לעיל כ"ג ב'): (כט) ויגוע
 יצחק, אין מוקדם ומאוחר בתורה מכירתו של יוסף קדמה למיתתו של יצחק י"ב שנה, לשון
 רש"י (ועיין שם התשנן), וכבר כתבתי, שזה מנהג הכתוב בכל הדורות יספר ענין האדם
 ותולדותיו ומיתתו ויתחיל בתולדות הדור האחר, וראוי היה להקדים מיתת יצחק לתולדות
 יעקב (ר"ל לכתבה בסוף פ' תולדת כי אח"ז לא יספר עוד ממנו דבר), כאשר עשה באברהם
 ובכל דורות הראשונים, אבל יתכוין הכתוב להגיד כי יצחק מת בשיבה טובה זקן ושבע ימים
 אחר